

CERCETAREA PEDAGOGICĂ A DEZVOLTĂRII CREATIVITĂȚII ELEVILOR DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Claudia I. BÎRGĂOANU, doctorandă

<https://orcid.org/0000-0002-0434-3575>

Școala Doctorală „Științe ale Educației”

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Rezumat. În acest articol este analizat specificul cercetării creativității, investigat din perspectiva disciplinelor pedagogice. Tipul de cercetare selectată pentru acest studiu este constatativ, reprezentând o etapă de inițiere a cercetării experimentale. Identificarea variabilelor cercetării s-a efectuat în baza literaturii de domeniu, minuțios selectată pentru prezentarea fenomenului creativității și evidențierea „calității gândirii creative” ale elevilor din învățământul primar: *fluiditate, flexibilitate, originalitate, elaborare și sensibilitate la probleme*. Drept metodă de cercetare a constituit *proba de evaluare*, un instrument esențial în cadrul cercetării, care a oferit date concrete, măsurabile și obiective despre nivelul de dezvoltare a două grupuri de cercetare, prezentate în plan comparat la etapa de constatare a experimentului pedagogic.

Cuvinte-cheie: creativitate, variabile ale creativității, metodă și instrument de cercetare, probă de evaluare, grup experimental și de control.

PEDAGOGICAL RESEARCH ON CREATIVITY DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Abstract. This article analyzes the specifics of creativity research investigated from the perspective of pedagogical disciplines. The type of research selected for this study is the observational, representing a stage of initiation of experimental research. The identification of the research variables was carried out on the basis of the literature in the field, carefully selected in order to present the phenomenon of creativity and to emphasize the "qualities of creative thinking" of primary school students: fluency, flexibility, originality, elaboration and sensitivity to problems. As a research method, the evaluation test was an essential tool in the research, which provided concrete, measurable and objective data about the level of development of the two research groups, presented in comparative terms at the observation stage of the pedagogical experiment.

Key words: creativity, creativity variables, research method and instrument, evaluation sample, experimental and control group.

Introducere

Argumentarea metodologiei de cercetare în oricare domeniu este un proces complex bazat pe principalele contribuții teoretice, obiectivele și ipotezele enunțate trebuie să conducă spre modul de soluționare a problemei vizate în studiul investigat. Fiecare domeniu de cercetare științifică „are caracteristici proprii, specifice, datorită în primul rând „naturii obiectului”, precum și metodologiei care se impune în aceste condiții particulare”, menționează C. Enăchescu. Autorul subliniază, că „cercetarea științifică trebuie să se înscrie ca *atitudine metodică în spiritul specific al disciplinelor cercetate*”,

metoda științifică fiind suficient de riguroasă în organizarea succesiunii logice, reproducând „un model riguros de gândire și proiectare a activității de cercetare științifică” C. Enăchescu [4, p.155-158].

În studiul ce urmează a fi prezentat în continuare, ne vom referi la fenomenul creativității în cercetarea pedagogică, specificul acestei cercetări, fiind definit de conceptul general „educație”, care poate fi investigat „din perspectiva disciplinelor pedagogice, fie din cea a altor discipline izolate ori asociate într-o formă sau alta”, afirmație menționată în Ghidul pentru cercetarea educației, ediție coordonată de L. Antonesei. Tipul de cercetare selectată pentru acest studiu este constatativ, etapă din cercetarea experimentală, unde „cunoașterea este dobândită printr-un raționament precis, fundamentat pe o idee inițiată din observație, dar controlată prin experiment” L. Antonesei [5, p.19-23].

Educarea creativității este variabila introdusă de V.-M. Cojocariu în modelul educației pentru schimbare, adăugată la variabila *dezvoltare de atitudini*, conținutul acestui model reprezintă o evoluție semnificativă în modul în care sunt concepute și implementate sistemele educaționale moderne, punând accent pe formarea atitudinilor, dezvoltarea aptitudinilor și educarea creativității. Această abordare evidențiază o răsturnare paradigmatică în comparație cu modelele tradiționale, care puneau adesea accent pe acumularea de cunoștințe și memorarea informațiilor, mai degrabă decât pe dezvoltarea competențelor necesare pentru adaptarea la o societate în continuă schimbare V.-M. Cojocariu [3, p.6].

Acceptarea fenomenului creativității pentru dezvoltare în context școlar a generat necesitatea unor noi modele de evaluare, care să recunoască și să recompenseze diversitatea de abordări și originalitatea ideilor. În cercetarea de față s-a recurs la experimentarea pedagogică de cultivare a trăsăturilor care vor permite manifestări creatoare la elevi, precum *inițiativă, perseverență în căutarea de soluții, curiozitate, originalitate în punctele de vedere afirmate etc.*

Metoda de cercetare

Identificarea variabilelor cercetării s-a efectuat în baza literaturii de domeniu, minuțios selectată pentru prezentarea fenomenului creativității, și realizarea sintezelor privind soluționarea problemei cercetării, având ca scop dezvoltarea creativității prin strategii educative la elevii din învățământul primar. Activizarea forțelor creative ale elevului de vârstă școlară mică se realizează prin apelul la „intuiție, comparații și asocieri neașteptate, ipoteze neobișnuite”; [8, p. 97] este vârsta, când anumite însușiri psihice pot fi valorificate cu eficiență maximă și orientate spre dezvoltarea dimensiunilor de personalitate corespunzătoare lor, activizând potențialul creativ, evidențiind puterea de creație, ca factor intern [9, p. 19].

În procesul de determinare a variabilelor cercetării s-a ținut cont de particularitățile de vârstă a școlarului mic și ale semnificațiilor psihopedagogice ale dezvoltării potențialului creativ în procesul de dezvoltare a personalității creatoare a elevului. Odată cu schimbarea poziției sociale a copilului, se lărgeste sfera de comunicare, activitatea de bază devenind învățarea și mai puțin jocul, treptat realizându-se trecerea de la comportarea involuntară la reglarea voluntară a comportamentului [9, p.7]. Interesul de cunoaștere sporit al elevului, spiritul curiozității, a anumită sensibilitate la probleme, necesitatea de auto-exprimare într-un mod original, unic, diferit, reprezintă „suportul natural al creativității școlarului mic [12, p.36].

U. Șchiopu și E. Verza, în manualul *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*, menționează faptul „că efortul intelectual impus de școală nu se limitează la simpla memorare a unor informații, ci implică și abilități mai complexe, cum ar fi:

- *gândirea critică* – copilul învață treptat să își pună întrebări, să analizeze informațiile primite și să facă distincția între fapte și opinii.
- *reflecția și autoreglarea* – elevii trebuie să își dezvolte capacitatea de a reflecta asupra modului în care învață, să își recunoască punctele forte și slabe și să își regleze comportamentul și strategiile de învățare pentru a-și atinge obiectivele.
- *imaginația și creativitatea* – în unele domenii, cum ar fi literatura sau artele, copiii sunt încurajați să își folosească imaginația și creativitatea pentru a găsi soluții noi și originale la problemele propuse [10, p.132].

În acest sens, variabilele selectate pentru măsurarea nivelului creativității elevului la vârsta școlară mică au fost determinate de evidențierea „calității gândirii creative”, valori clasice stabilite în cercetarea creativității: *fluiditate, flexibilitate, originalitate, elaborare și sensibilitate la probleme* [7, p.23]. Drept metodă de cercetare a constituit *proba de evaluare*, un instrument esențial în cadrul cercetării, care „oferă date concrete, măsurabile și obiective despre un anumit fenomen, proces sau concept, care pot fi analizate statistic și interpretate într-un mod mai obiectiv” [2, p.76]. Pentru determinarea nivelului creativității elevilor din învățământul primar au fost elaborate 5 probe de evaluare, câte una pentru fiecare variabilă. Măsurarea nivelului creativității elevilor în baza probelor de evaluare s-a realizat pe un interval de la scăzut la înalt, variabila de măsurare dintre scăzut și înalt fiind mediu.

Tabelul 1. Grila de apreciere a nivelului de creativitate al elevilor în baza probelor de evaluare

<i>Variabile</i>	<i>Instrumente de cercetare aplicate</i>	<i>Caracteristici de evaluare a nivelului creativității</i>
Fluența	Fișa de evaluare 1	<i>numărul total de răspunsuri</i>
Flexibilitatea	Fișa de evaluare 2	<i>numărul de întrebări neobișnuite</i>
Originalitatea	Fișa de evaluare 3	<i>rarity statistică a acestor idei sau soluții</i>
Elaborarea	Fișa de evaluare 4	<i>numărul de detalii din răspunsurile date</i>
Sensibilitatea față de probleme	Fișa de evaluare 5	<i>rapiditatea de a descoperi erori, inadvertențe, contradicții</i>

Pentru fiecare tip de gândire creativă a fost stabilit un punctaj în baza caracteristicilor variabilelor. Baremul determinat pentru nivelul general al creativității elevilor este prezentat în tabelul următor.

Tabelul 3.4. Baremul de măsurare al nivelului general al creativității elevilor

Punctajul acumulat la efectuarea probelor de evaluare	0-20	21-40	41-60
Nivelul obținut	<i>scăzut</i>	<i>mediu</i>	<i>înalt</i>

Motivele de învățare se bazează pe o trebuință caracteristică fiecărei persoane - trebuința de a cunoaște, de a obține informație. Intensitatea trebuinței de cunoaștere determină intensitatea motivației de cunoaștere și învățare, argument invocat în selectarea instrumentului de cercetare și evaluarea rezultatelor în baza fișelor de evaluare, fiecare din acestea fiind suport de măsurare a unei variabile. *Validitatea* acestui instrument de cercetare a surprins măsura în care a fost posibilă calcularea scorului obținut de elevi și distribuit pe nivele și variabile, demonstrând o *validitate criterială* (concordanța dintre rezultatele subiecților și variabila măsurată) și *de conținut* (cu referire la cei 5 itemi determinați pentru măsurare, care acoperă problema de cercetat).

În continuare este argumentată validitatea criterială, demonstrată de „specificarea clară a criteriului” prin descrierea probelor aplicate pentru fiecare variabilă.

Variabila 1. Fluența (fluiditatea): capacitatea de a produce cu ușurință și rapiditate idei, asociații, cuvinte, propoziții și este apreciată după *numărul total de răspunsuri*.

Probe de evaluare:

1. *Scrie cât mai multe cuvinte care încep cu litera „m”.*
2. *Amestecă litere din cuvinte pentru a forma altele: mare, sare, dar*
3. *Găsește cât mai multe cuvinte ce se pot forma cu ajutorul următoarelor litere: - a, t, s, f, h, o, i, v, m, r, e.*

Variabila 2. Flexibilitatea: capacitatea de a modifica și de a schimba mersul gândirii, când situația cere acest lucru, de a căuta și găsi soluții de rezolvare a problemelor cât mai variate, de a efectua transferuri de cunoștințe, de a renunța la modalitățile vechi de soluționare și de a accepta altele noi, fiind evaluată după *numărul de întrebări neobișnuite*.

Probe de evaluare:

1. *Găsește cât mai multe întrebări pentru cuvintele: floare, hârtie, culoare, copac*
2. *Găsește alte cuvinte ascunse în următoarele cuvinte: farmacie, ananas, copilărie*

Variabila 3. Originalitatea: capacitatea de a elabora idei noi, de a găsi soluții ingenioase, neobișnuite. Se consideră că sunt originale ideile sau soluțiile ieșite din comun, evaluată după *criteriul rarității statistice a acestor idei sau soluții*.

Probe de evaluare:

Observă cu atenție un obiect și oferă răspunsuri la următoarele întrebări:

1. *„Ce vezi?” ... „Văd”*

2. „Ce crezi despre asta?” ... „Cred că ...”
3. „Ce te face să te întrebi?” ... „Mă întreb dacă ...”

Variabila 4. Elaborarea: capacitatea de a planifica o activitate luând în considerație cât mai multe detalii, de a anticipa rezultatul final, de a **dezvolta un principiu**, fiind evaluată după *numărul de detalii din răspunsurile date*.

Probe de evaluare:

1. *Ce îți vine în minte când auzi cuvântul TOAMNA?*
2. *Găsește cuvântul pe care îl are colegul tău folosindu-te de explicațiile acestuia (copilul nu are voie să folosească cuvântul scris, dar poate preciza însușirile acestuia).*

Variabila 5. Sensibilitatea față de probleme: capacitatea de a observa cu ușurință aspecte sau fenomene noi, acolo unde majoritatea nu le vede, evaluată după *rapiditatea de a descoperi erori, inadvertențe, contradicții*.

Probe de evaluare:

1. *Descoperă greșelile din propoziție: mama fac placinti buni.*
1. *Alegeți alimentele potrivite pentru a avea o sănătate bună din șirul următor: morcov, trestie, maioneză, conopidă, rădăcină de hrean, vopsea roșie pentru ouă, cactus, pătrunjel, făină de cocos, var alb.*

Rezultate ale cercetării

În etapa de constatare a experimentului au fost incluși 127 de elevi repartizați în două grupuri de cercetare. Grupul experimental a constituit 69 de elevi de vârstă 9-11 ani din cadrul Școlii Gimnaziale „Iordache Cantacuzino” din municipiul Pașcani, grupul de control a fost alcătuit din 62 de elevi din Liceul Tehnologic Economic „Nicolae Iorga”, aceeași vârstă, din Pașcani, județul Iași, România. Cercetarea experimentală s-a desfășurat pe durata a 2 ani de învățământ cu elevii din clasa a II-a (anul 2020-2021) și a continuat cu aceiași elevi până în anul de învățământ 2022-2023, clasa IV-a.

Rezultatele aplicării metodei de evaluare prin probele stabilite sunt prezentate în figura ce urmează, date organizate în plan comparat al grupurilor evaluate.

În graficul realizat prin Figura 1 este prezentată distribuția elevilor în funcție de nivelul de exprimare a cinci componente ale creativității: *sensibilitate la probleme, elaborare, originalitate, flexibilitate și fluiditate* (50,8% în grupul experimental și 50,0% în grupul de control), repartizată conform nivelurilor corespunzătoare: înalt, mediu și scăzut. Concluzia generală este, că cei mai mulți elevi se situează la *nivelul mediu* pentru toate componentele creativității, aceasta sugerând o distribuție relativ uniformă a componentelor creativității pentru ambele grupuri supuse evaluării. Există, totuși, o oarecare variabilitate în distribuția elevilor pe componente. De exemplu, variabila „*originalitate*” a înregistrat cel mai mare procent de elevi cu *nivel scăzut* în ambele

grupuri („sensibilitate la probleme” și „elaborare” există un procent mai mare de elevi cu nivel scăzut comparativ cu alte componente. Deși nu se observă un dezechilibru semnificativ în favorul unei anumite componente a creativității, constatăm o diferență nesemnificativă la această etapă a cercetării experimentale pentru variabila „sensibilitate la probleme”, grupul experimental înregistrând o valoare procentuală de 26,2 % în comparație cu diferența de grupul de control, care a înregistrat o valoare de 22,6% din elevi. La fel, diferențe nesemnificative pentru acest nivel se observă și la variabilele „elaborare” și „flexibilitate”.

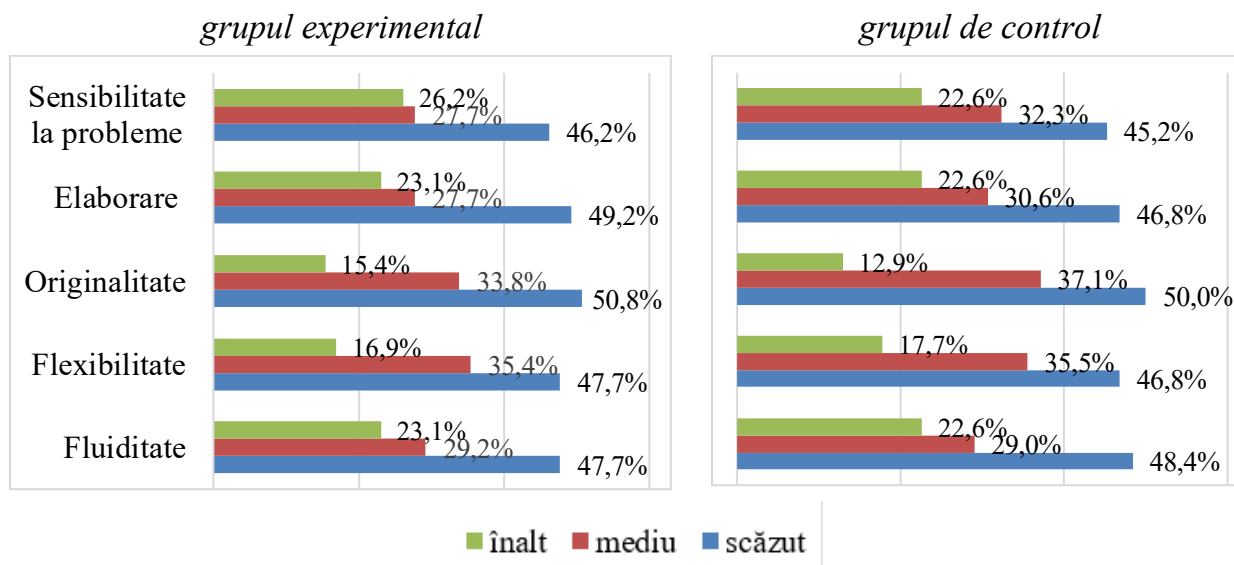

Figura 1. Nivelurile de dezvoltare a valorilor creativității

(elevi, grup experimental – nr 65; grup de control - nr. 62, etapa de constatare)

Un număr semnificativ de elevi prezintă un nivel mediu și scăzut de „sensibilitate la probleme” echivalentul a 46,2% în grupul experimental și 45,2%, ceea ce ar putea indica dificultăți în identificarea și formularea de probleme noi sau în a vedea lucrurile dintr-o perspectivă diferită. Similar cu sensibilitatea la probleme, un număr considerabil de elevi se situează la nivelul mediu și scăzut în ceea ce privește elaborarea ideilor, sugerând posibile dificultăți în dezvoltarea și detaliere a conceptelor.

Concluziile preliminare din studiul constatativ efectuat sugerează următoarele constatări:

- Există o variabilitate individuală semnificativă în ceea ce privește nivelul de exprimare a diferitelor componente ale creativității.
- Este necesară o analiză mai aprofundată pentru a identifica factorii care influențează dezvoltarea creativității la elevi și pentru a elabora strategii de stimulare a creativității în procesul de învățare.

Începutul vieții școlare reprezintă o etapă complexă și solicitantă pentru copil, deoarece învățarea presupune un efort intelectual considerabil. Pe lângă dezvoltarea capacităților cognitive de bază, copilul trebuie să învețe să gestioneze sarcinile școlare, să își dezvolte capacitatea de reflecție și să își regleze eforturile pentru a face față provocărilor. Un mediu de învățare adecvat și un suport constant din partea profesorilor

și a părinților sunt esențiale pentru a asigura o tranziție reușită și o dezvoltare armonioasă.

Potențialul creativ al fiecărui copil implică *unicitatea creativității*, adică fiecare copil aduce cu sine o combinație unică de idei, perspective și modalități de gândire, influențate de experiențele personale, de mediul familial și de factorii socio-culturali. Această diversitate este esențială pentru manifestarea creativității, care nu se limitează doar la abilități artistice, ci include și capacitatea de a gândi inovativ în rezolvarea problemelor, în joc sau în activitățile de zi cu zi. Copiii permanent își activează potențialul creativ. Adică, apelează la bagajul intuiției, manifestă inițiativă intelectuală, implică procesului de cunoaștere elemente ale fanteziei: comparații și asocieri neașteptate, ipoteze neobișnuite. E un lucru firesc, întrucât la această vârstă copiii dispun în mod natural de însușiri imanente creativității. Produsul dezvoltării cognitive al elevului mic este competența lingvistică formată, datorită căreia ei pot să-și planifice activitățile. De la învățător se cere o planificare și organizare corectă a activităților școlare, să țină cont de particularitățile psihologice și stilul de învățare al fiecărui elev, pentru ca învățarea creativă să devină pentru ei o necesitate [9, p.7].

În cele mai multe cercetări [1, 6] se afirmă că *creativitatea* nu este o trăsătură înăscută sau un talent, este o abilitate/competență, care poate fi *dezvoltată, cultivată și formată*, pe parcursul vieții, în special în primii ani de educație. Aceste studii evidențiază faptul că *mediul educațional*, experiențele de viață și influențele sociale joacă un rol crucial în activarea și dezvoltarea potențialului creativ al fiecărui individ.

Proba de evaluare, ca metodă de cercetare în științele educației, afară de faptul, că oferă date precise și obiective în măsurările efectuate, este și instrument, care poate fi utilizat pentru a îmbunătăți practicile didactice, a lua decizii informate și a contribui la dezvoltarea unor sisteme educaționale mai eficiente.

Concluzii

Creativitatea este un fenomen educațional important prin rolul central în dezvoltarea capacităților cognitive și sociale ale elevilor, care motivează pentru o gândire critică, soluționare de probleme, adaptabilitate și inovare. O educație orientată spre creativitate își propune să cultive capacitatea elevilor de a explora noi idei, de a pune întrebări și de a face conexiuni neconvenționale între cunoștințele pe care le dețin. Cu un sprijin didactic adecvat, copiii pot învăța să își valorifice potențialul creativ, să-și asume riscuri și să exploreze idei noi, devenind astfel adulți capabili să contribuie la inovarea și transformarea societății în care trăiesc. Această viziune promovează o educație orientată nu doar către acumularea de cunoștințe, ci și către *stimularea gândirii creative*, esențială pentru dezvoltarea personală și profesională.

De altfel, *cultivarea potențialului creativ al elevului* este esențială pentru dezvoltarea holistică, care poate stimula imaginația și expresivitatea, dezvoltă competențele sociale, încurajă gândirea critică și curiozitatea. Cultivarea creativității nu doar că îmbogățește viața copilului, dar contribuie și la formarea unei gândiri flexibile, necesară în contextul unei lumi în continuă schimbare.

Bibliografie

1. BEJAT, M. *Talent, inteligență, creativitate*. București: Științifică, 1977, 344 p.
2. BOCOȘ, M. *Teoria și practica cercetării pedagogice*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2003. 223 p. ISBN 973-686-354-9.
3. COJOCARIU, V.-M. *Educația pentru schimbare și creativitate*. București: EDP, 2003, 312 p. ISBN 973-30-2607-7.
4. ENACHESCU, C. *Tratat de teoria cercetării științifice*. Iași: Polirom, 2005. 424 p. ISBN: 973-681-843-8.
5. LABĂR, A., POPA, N., ANTONESCU, L. *Ghid pentru cercetarea educației*. Iași: Polirom, 2009. 192 p. ISBN: 978-973-46-1279-6.
6. MIHAILEVICI, R., MARE, E. Particularități de structurare a potențialului creator la școlarii mici. În: *Revistă de psihologie*, 1974, t. XX, Nr. 3, p. 277-288.
7. PATRAȘCU, D., PATRAȘCU, L., MOCRAC, A. *Metodologia cercetării și creativității psihopedagogice*. Chișinău: Ed. Știința, 2003. 252 p. ISBN 9975-67-320-1.
8. SÂRBU, S. Jocuri de creație - tehnologie modernă în formarea competențelor la elevii mici. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale cu genericul Tradiționalism și Modernism în Educație*. 28-29 martie 2003. Antet: Universitatea de Stat Tiraspol. Catedra Pedagogie și Psihologie Generală. Cord.: Maria Vasiliev. Chișinău: Tip. Reclama, 2003, 336 p. ISBN 9975-932-41-X.
9. SAVCIUC, A. *Învățăm în mișcare. Ghid metodologic*. Chișinău: Învățătorul modern, 2017, 176 p. ISBN 978-9975-3038-5-9.
10. ȘCHIOPU, U., VERZA, E. *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*. București: EDP, 1981, 398 p. ISBN 973-30-5798-3.